

บทที่ 9 ระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบ

ปัญหาที่ถกเถียงกันมากคือ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกับระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม จะมีแนวโน้มมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกันหรือไม่ซึ่งมีความเห็นต่าง ๆ ของนักคิดทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

ก. ข้อสมมุติฐานว่าล้าสมัยแล้วระบบเศรษฐกิจทั้งสองน่าจะมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน ซึ่งเราเรียกสมมุติฐานนี้ว่า Convergence Hypothesis ซึ่งดูได้จากพัฒนาการของระบบทุนนิยมและสังคมนิยมแล้วจะเกิดมีลักษณะต่าง ๆ ที่เหมือน ๆ กันทั้งในด้านโครงสร้าง การพัฒนาและการปรับตัวของโครงสร้างของระบบทั้งสอง ถ้ามองอย่างกว้าง ๆ จะมีลักษณะที่เหมือนกันดังต่อไปนี้

1. เมื่อทั้งสองระบบได้พัฒนามากขึ้น (ซึ่งการพัฒนาในโลกสังคมนิยมพัฒนาช้ากว่าโลกทุนนิยมโดยเฉพาะในยุโรปตะวันออกเริ่มพัฒนาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง) จะมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมที่คล้ายคลึงกันมีพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและมีปัญหาหลาย ๆ ประการที่เกิดขึ้นคล้ายคลึงกัน

ความเหมือนกันในด้านโครงสร้างอุตสาหกรรม ปรากฏว่าไม่ว่าจะเป็นประเทศทุนนิยมหรือสังคมนิยมเมื่อพัฒนาก้าวหน้าขึ้นจะมีลักษณะดังต่อไปนี้เช่นเดียวกันคือ บทบาทของภาคเกษตรกรรมจะมีแนวโน้มลดลง การจ้างงานในภาคเกษตรกรรมลดลง ส่วนแบ่งของผลผลิตทางเกษตรในผลิตภัณฑ์ประชาชาติลดลง ความสำคัญของชนบทในแง่ที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยลดลง ลักษณะดังกล่าวเหมือนกันทั้งสองค่าย ขณะเดียวกันก็มีการขยายตัวคล้าย ๆ กันคือการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้น ส่วนแบ่งของผลผลิตทางอุตสาหกรรมในผลิตภัณฑ์ประชาชาติเพิ่มขึ้น การกำเนิดขึ้นของเมืองท่า เมืองอุตสาหกรรมใหม่ ๆ และใหญ่โตทำให้คนเข้ามาเบียดเสียดกันอยู่ในเมืองเหล่านี้โดยอพยพมาจากชนบท นอกจากนั้นการจัดสรรทรัพยากรให้กับภาคอุตสาหกรรมบริการต่าง ๆ เช่นการขนส่งก็เพิ่มขึ้นรวมทั้งแนวโน้มอัตราการเกิดและการตายลดลง ลักษณะดังกล่าวก็เกิดขึ้นเหมือนกันทั้งในประเทศทุนนิยมและประเทศสังคมนิยม

- ความเหมือนกันในเชิงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ คือการเพิ่มในผลิตภัณฑ์ประชาชาติ และอัตราการเพิ่มผลิตภัณฑ์ประชาชาติของโลกทุนนิยมและสังคมนิยมคล้ายคลึงกันมาก

- ความเหมือนกันในปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผลจากการเปลี่ยนโครงสร้างที่ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีความสำคัญมากขึ้นทำให้เกิดปัญหาความแออัดและเบียดเสียดกันอยู่ในเมืองอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ (Urbanisation) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการอพยพมาจากชนบท ในปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ อากาศเสีย น้ำเสีย (Pollution) ก็เกิดขึ้นเหมือนกันเพราะทั้งสองระบบพยายามพัฒนาภาคอุตสาหกรรมให้เจริญก้าวหน้าและโดยการประหยัดของภาคอุตสาหกรรมแทนที่จะขจัดของเสียก็ปล่อยลงแม่น้ำลำคลอง โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นเหมือนกันกับทั้งสองระบบ นอกจากนั้นปัญหาเงินเฟ้อก็เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจทั้งสองเช่นกัน

2. ความเหมือนกันในลักษณะของการพัฒนาการ ของทั้งสองระบบมีทิศทาง การพัฒนาไปในแนวเดียวกันคือในระยะแรกจะพัฒนาในด้านกว้าง หรือการเจริญเติบโตในทางกว้าง (Extensive Growth) คือในภาคเกษตรกรรมก็ทำการขยายพื้นที่การผลิต ในภาคอุตสาหกรรมก็พยายามขยายฐานการลงทุนมากมาย ขณะเดียวกันก็พยายามย้ายทรัพยากรจากภาคเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรมให้มากขึ้น เมื่อพัฒนาด้านกว้างแล้วก็จะหันมาพัฒนาในทางลึก หรือการเจริญเติบโตในทางลึก (Intensive Growth) คือการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตให้สูงขึ้น (Productivity) ถ้ามองด้านแรงงาน เมื่อแรงงานได้โยกย้ายจากชนบทเข้าสู่เมืองแล้วก็ต้องฝึกฝนให้มีฝีมือดีขึ้น เรียนรู้เทคนิคการผลิตที่ก้าวหน้าและทันสมัยมากขึ้น ปรับปรุงคิดค้น หรือวิจัยเพื่อแสวงหาวิธีการผลิตใหม่ ๆ สินค้าใหม่ ๆ วิธีการบริหารงานใหม่ ๆ ซึ่งเป็นการพัฒนาหรือเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิต อันเป็นการเจริญเติบโตในทางลึก เราจะเห็นว่าถ้ามองในด้านการพัฒนาของระบบทั้งสองแล้วใช้แบบแผนอันเดียวกันคือเริ่มที่การพัฒนาด้านกว้างก่อนแล้วจึงหันมาพัฒนาด้านลึก เพียงแต่ช่วงเวลาของการพัฒนาในโลกทุนนิยมและโลกสังคมนิยมเริ่มต้น แตกต่างกันคือ โลกทุนนิยมพัฒนามาก่อนโลกสังคมนิยม

3. ความเหมือนกันในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงแก้ไขของทั้งสองระบบซึ่งระบบเศรษฐกิจทุนนิยมก็นำข้อดีของระบบสังคมนิยมมาใช้มากขึ้น ขณะเดียวกันระบบสังคมนิยมก็นำข้อดีของระบบทุนนิยมมาใช้เช่นเดียวกัน ซึ่งมีตัวอย่างที่มีการผสมผสานกันทั้งสองระบบ ที่เราเรียกว่ารัฐสวัสดิการ (Welfare State) หมายความว่ารัฐจัดสินค้าสาธารณะให้ประชาชนใช้กันมากขึ้นโดยไม่ต้องซื้อหาเองจากตลาด ในประเทศทุนนิยม เมื่อพูดถึงสวัสดิการที่รัฐจัดหาให้ นั้นจะมีสองแบบด้วยกันคือ

- แบบที่ 1 คือรัฐจะจัดบริการบางอย่างให้กับประชาชนโดยไม่คิดเงินหรือถ้าคิดเงินก็คิดในราคาต่ำกว่าต้นทุน เช่น ที่อยู่อาศัย การศึกษา ดูแลในเชิงสุขภาพ นอกจากนั้นก็มีเงินช่วยเหลือต่าง ๆ เช่นเงินช่วยเหลือยุงบุตรเบี้ยบำนาญ ถ้ามองด้านสวัสดิการที่รัฐจัดให้กับประชาชนทั้งสองระบบมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก

- แบบที่ 2 ทั้งสองระบบรัฐบาลมีหน้าที่คล้ายกันคือต้องรับผิดชอบดูแลระบบเศรษฐกิจให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสม ถ้าในประเทศทุนนิยมรัฐต้องดูแลให้มีการจ้างงานเต็มที่มีอัตราการผลิตเติบโตพอสมควร ในประเทศสังคมนิยมรัฐก็ต้องควบคุมดูแลให้มีการวิภาคกรรมรายได้ที่เป็นธรรม นอกจากนั้นต้องรับผิดชอบต่อในด้านดุลการชำระเงิน ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าหน้าที่พื้นฐานของทั้งสองค่ายนั้นจะต้องทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลสวัสดิการและระบบเศรษฐกิจให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสม

4. ความเหมือนกันประการที่สี่นี้ ถ้าเรามองในลักษณะของสื่อมวลชนและการติดต่อระหว่างประเทศที่สะดวกรวดเร็วมาก เพราะฉะนั้นผลของการค้นพบการวิจัยจะกระจายไปอย่างรวดเร็ว ทำให้โลกทุนนิยมและโลกสังคมนิยมมีหลาย ๆ อย่างที่คล้ายกัน เช่น โลกทุนนิยมมีสินค้าใหม่ ๆ เช่นเครื่องบินไอพ่นใหม่ ๆ โลกสังคมนิยมก็จะมีเช่นเดียวกัน ซึ่งในเรื่องนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากการจารกรรมในทางอุตสาหกรรมก็ได้ซึ่งมีการแอบขโมยแบบกันอยู่เสมอ

ข. ข้อสมมุติฐานที่ว่าลงท้ายแล้วระบบเศรษฐกิจทั้งสองไม่อาจจะพัฒนาไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกันได้เลย โดยให้เหตุผลดังต่อไปนี้

1. ที่ว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของโลกทุนนิยมหลังสงครามโลกครั้งที่สองเกิดขึ้นเพราะมีการวางแผนเศรษฐกิจคล้าย ๆ กับโลกสังคมนิยมนั้นไม่เป็นความจริงเพราะการเจริญเติบโตของโลกทุนนิยมเร็วขึ้นไม่ใช่เพราะการวางแผนเศรษฐกิจ แต่เป็นเพราะโลกตะวันตกได้มีการโยกย้ายทรัพยากรจากภาคเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพต่ำไปสู่ภาคเศรษฐกิจที่มีคุณภาพสูงกว่า โดยเฉพาะในยุโรปได้โยกย้ายทรัพยากรจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม แม้ว่าจะมีการนำวิธีการต่าง ๆ จากโลกสังคมนิยมมาใช้แต่ก็เป็น การนำมาใช้ชั่วคราว เช่นโครงการสวัสดิการต่าง ๆ ทำนองเดียวกันโลกสังคมนิยมที่นำเอาระบบตลาดไปใช้ในการวางแผนจากส่วนกลางก็เป็นการนำไปใช้ชั่วคราวเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

2. ความเหมือนกันที่กล่าวในข้อ ก. นั้นเป็นการเหมือนกันในลักษณะผิวเผินมากกว่า และเป็น การเหมือนกันในเชิงเศรษฐกิจมากกว่า แต่ความแตกต่างพื้นฐานของระบบทั้งสอง โดยเฉพาะความแตกต่างทางด้านการเมือง อุดมการณ์ทางสังคม บทบาทของบุคคลในสังคม

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน ดังนั้นเราจะมองที่ความคล้ายคลึงกันทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต้องดูโครงสร้างทางการเมืองการปกครองและอุดมการณ์ทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันมาก

3. ในเรื่องเศรษฐกิจบางเรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องเศรษฐกิจแคบ ๆ ก็มองปัญหาแตกต่างกัน เช่น แนวโน้มระยะ 20 ปีที่ผ่านมา ถ้ามองในแง่ของผลของระบบเศรษฐกิจแล้ว ทั้งสองระบบมุ่งไปสู่การบริโภคที่สูงขึ้น หรือให้สังคมมีการบริโภคที่สูงขึ้น (High Consumption Society) ความหมายของการบริโภคที่สูงขึ้นก็มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงคือ ในค่ายทุนนิยมนั้นการบริโภคที่สูงขึ้นนั้นส่วนใหญ่เป็นการบริโภคส่วนบุคคล ส่วนในค่ายสังคมนิยมนั้น การบริโภคที่สูงขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่รัฐจัดให้ซึ่งเป็นคนละแนว